

Stopy křesťanství v současné evropské kultuře a civilizaci.

Podle „Ctirad V. Pospíšil OFM, UNIVERSUM 3/2011“ pro BNN zpracoval
Michal Cáb

Evropa a Amerika – jsou to úctyhodné země. Žije zde 1/10 lidstva která tvoří 50% světové hospodářské produkce (2010). A také prakticky vše, co souvisí s vědou a technikou pochází odsud. Tajemství pohybu planet kolem slunce bylo objeveno v Evropě, parní stroj, letadlo, atomová puma, elektromotor, rádio, počítač, silon, a další díla vědy a techniky, spatřila světlo světa v Evropě a Americe. Počet infinitesimální, teorie nekonečných množin, demokracie jsou také plody tohoto prostoru na Zemi. Nebylo to v Číně ani v Indii, ani Arabové nebo Inkové to nebyli, kdo z materie Světa vyrval tajemství těchto strojů. Stalo se to v Evropě a Americe, kde značná část obyvatel patří k barbarům, k národům, které v době rozkvětu jmenovaných civilizací neměly ani písmo. Čím to je? Zkusme sledovat křesťanskou stopu!

Evropa nikdy nebyla doopravdy křesťanská, žádný zlatý věk křesťanství nebyl, ale křesťanství zde působilo a zanechalo řadu stop, které dnes odlišují Evropu od ostatního světa.

Pozitivní vnímání stvoření – základ a východisko přírodních věd.

Pro antiku (a i jiné myšlení ve světě, zejména v Číně a v Indii) je duch pozitivní, zatímco materie je nositelkou zla (tzv. dualismus). Na rozdíl od tohoto myšlení se židovství a pak i křesťanství vyznačuje velice pozitivním postojem k světu, pojmáno jako stvoření. Materiální stránka existence je dobrá, neboť vyšla z rukou stvořitele. Autentický judaismus a křesťanství odmítají dualismus.

Tato naladěnost evropského myšlení nehledala v materiálním světě nic zlého, ve světě, stvořeném inteligentním stvořitelem je chuť hledat inteligentní struktury a závislosti v něm. Až do 18. století, ale i v 19. století, byli přírodovědci také teology. Svému počínání rozuměli jako „četbě knihy stvoření“, jako hledání zákonitostí, vložených do stvoření osobním a inteligentním Stvořitelem. (Koperník, Galilei, Kepler, Newton, Mendel.)¹

Přírodovědci se dnes většinou o filozofii a teologii moc nezajímají. Otázka, jak vysvětlit, že lidský intelekt je sto odhalovat velmi spletité a inteligibilní struktury kosmu, je příliš nevzrušuje. Také otázka matematiky, která je duchovním popisem materiálního světa, nikoho nevzrušuje. Jsou to však otázky zcela legitimní.^{2 3}

Biblická symbolika v umění.

Středověkému a raně novověkému umění (obrazy, sochy, hudba, architektura) nelze bez znalosti starého zákona porozumět. Také řada rčení a příměrů, které považujeme za lidovou tvořivost, je převzata z Bible. (Na př. „kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá.)

Most mezi antikou a námi.

Patříme mezi barbarské národy, které se do současných míst dostaly při stěhování národů. Naše tehdejší kulturní úroveň a vzdělanost se nemohla měřit s kulturním odkazem antiky. Kulturní most mezi námi a antikou postavili středověcí opisovači knih v kláštorech, kde se opisovala díla křesťanských a také antických autorů.

¹ Viz UNIVERSUM 3/2011, str. 40

² Viz příloha „Mechanistický svět Isaaca Newtona a křesťanství“.

³ Viz příloha „Víra a nevíra“.

Pojem svobody.

Starý zákon je originální v tom, že Hospodin je jakožto osoba vůči světu dokonale svobodný – svět mu nemůže dát nic, co by On sám už neměl. Svět naopak celou svou jsoecnost dostává od Boha. I Platónova idea dobra a první hýbající nehybný u Aristotela byly sice nejvyššími principy, leč zároveň byly součástí tohoto světa, vůči němuž tato jsoecná rozhodně nevykazovala svobodu.

Obraz Boha, který nosí ve své mysli člověk, je určitou formou jeho sebepochopení. Člověk byl stvořen k obrazu a podobě Boží. V Bibli je člověk povolán ke svobodě, protože ho určují jeho dobrá či špatná rozhodnutí. Řekové osobní svobodu neznali. Není náhodou, že právě v křesťanské Evropě se pojem svobody stal klíčovým. Nenajdeme ho v jiných kulturách, neboť úzce souvisí se sebepochopením člověka vycházejícím z Bible a pak z křesťanského myšlení.

Pojem osoby.

Pojem osoby je klíčový pro naši evropskou kulturu. Osoba má dvě základní charakteristiky: bytí obdařené rozumem a svobodu. Osoba je neměnná se totožnost, i když se člověk v průběhu života stále mění. Je to mé stále totožné „já“, ač sám se stále měním. Osoba si samu sebe uvědomuje ve vztahu k „ne já“ a zejména k „ty“, tedy ve vztazích. Tato relační koncepce osoby pak vedla k novému způsobu myšlení ve filozofii. Osoba není věc, osoba je někdo.

Teprve díky ustavujícímu vztahu mého „já“ k Božímu „Ty“, je pak člověk v ostatních vztazích svobodný, neboť ony jeho vlastní identitu nezakládají. Tam, kde se s člověkem jedná jako s pouhou věcí, dochází logicky k pošlapávání lidských práv a nerespektování lidské důstojnosti.

Pojem osoby přinesla křesťanská teologie v prvních stoletích křesťanství v souvislosti s tajemstvím nejsvětější trojice a tajemstvím vtělení slova.

Rovnost všech lidí.

Všichni lidé byli stvořeni k obrazu Božímu a všechny lidi vykoupil Kristus. Proto jsou před Bohem všichni lidé rovni. Rovnost důstojnosti lidí (rovnost lidí před Bohem) samozřejmě ale neznamená stejnost lidí co do schopností, vzdělanosti, morálních kvalit a odpovědnosti. Náš právní řád i kultura zřetelně stojí na rovné důstojnosti lidí. Ideály francouzské revoluce zásadně čerpají z křesťanství, ač sami představitelé této revoluce byli proti církvi a křesťanství.

Zde se v evropských dějinách odtrhuje antropologie od svého teologického zakotvení v Bohu. Člověk sám chce být „bohem“, určovat, co je dobré a zlé. Tento sebestředný humanismus, vyvyšující člověka, nakonec vedl k tragédii obrovského krveprolití jak za francouzské revoluce, tak za nacistické a komunistické totality.

Solidarita s potřebnými.

S rovností všech lidí před Bohem také souvisí otázka, kdo je můj bližní, komu mám pomáhat, když se dostane do neštěstí. Odpověď je v podobenství o milosrdném samaritánovi. Důsledek tohoto Ježíšova postoje je v naší civilizaci dodnes patrný. Dojde-li kdekoliv ve světě k živelné katastrofě, evropané pomáhají a odhlížejí od názorových, národnostních, kulturních i rasových odlišností. To rozhodně není samozřejmé. Např. muslim pomůže jen muslimovi.

Plody a stopy křesťanství v naší kultuře často vnímáme jako něco lidsky samozřejmého. V dějinách Evropy se člověk mylně pokládá za přirozeně dobrého. To, co je stopou a plodem působení křesťanství,

se pokládá za autentické lidství. Ale když se to vše odstříhne od svého zdroje, náhle se vyjeví, že to tak docela samozřejmé není.⁴

Demokracie.

Model demokracie, kde jsou tři základní moci – zákonodárná, výkonná a soudní – rozděleny, a mohou účinně jednat jen ve vzájemné kooperaci, strukturálně kopíruje to, co teologie učí o tajemství Trojice, kde jsou tři osoby, jež mohou jednat jen ve vzájemných vztazích, přičemž jedna osoba nikdy nepohlcuje ostatní. Moderní demokracie jako dialogický systém, v němž se alterita a minorita nelikvidují, ale respektují, se zrodila v zemích s předchozí mnohaletou křesťanskou tradicí.

Zakladatelé demokracie určitě neměli na mysli trojiční teologii, vycházeli však z pojmů ryze křesťanských hodnot: rovnost důstojnosti všech občanů a svoboda.

Ateismus.

Pro křesťanství i judaismus je Bůh nevýslovný. Naše poznání o Něm je vždy jen provizorní a musí být korigovatelné. Naše výroky o Bohu jsou jen analogické. Mezi našimi výroky o Bohu a Bohem je podobnost, jež je spjata s nepodobností ještě mnohem větší. Ze skutečnosti, že naše představa o Bohu plně neodpovídá realitě, ateista vyvozuje závěr „žádný Bůh, žádná transcendence není“. Pro ateistu žádná transcendence není a tudíž ani pravá svoboda, a tak člověku nezbyvá nic jiného, než být striktně determinován vnitrosvětskými záležitostmi. Ateista musí upadnout do určité formy ideologie, protože něco nakonec v jeho myšlení na prvním místě být musí. Vědecký ateismus, hlásaný u nás přes 40 let, určitě nevedl ke skutečně svobodnějšímu člověku.

Křesťané jsou normální lidé, a tak není divu, že v jejich dějinách je promícháno dobro ze zlem, velikost s nízkostí, věrnost ideálu s jeho zrazováním a karikováním. Ětos pravdy nám velí připomínat obojí: pozitivní i to negativní. Je-li třeba omluvit se a kát se za chyby,⁵ spravedlnost ale vyžaduje připomínat věci pozitivní.

V Blatnici 2.11.2011

4 Doporučuji DeMarco D., Wiker B.: Architekti kultury smrti

5 Je politováníhodné, že ti, kdo křesťany tvrdě pronásledovali a páchali na nich ohavná zvěrstva, si s nějakými omluvami nedělají hlavu.